

PRILIKE U BOSNI I SUSJEDNIM ZEMLJAMA KRAJEM 14. I NA SAMOM POČETKU 15. VIJEKA

Apstrakt: *U Bosanskom kraljevstvu krajem 14. i početkom 15. vijeka desile su se značajne političke promjene, koje su, pored ostalog, imale odraza i na samu ekonomsku moć Bosne. Česte promjene na bosanskom prijestolju oslabile su moć kraljeva, uslijed čega su moćni bosanski velikaši došli do izražaja u mjeri da su odlučivali o sudbini Kraljevstva. U bosanskom susjedstvu također je došlo do unutrašnjih nemira, kojima su oslabljene pojedine srednjovjekovne države. Pobune u Ugarskoj, zarobljavanje kralja Sigismunda od strane velikaša koje su se desile 1401. godine, na kratko su oslabile moć kralja. Unutrašnji sukobi u srednjovjekovnoj srpskoj državi na početku 15. vijeka, izazvali su promjene u pogledu političke orijentacije. Nekada jako Osmansko carstvo doživjelo je težak poraz od strane mongolskog vođe Timur Lenka. U svemu tome Dubrovčani su pokušavali da očuvaju svoj teritorij. Od unutrašnjih sukoba u pojedinim srednjovjekovnim državama, pokušavali su da za sebe izvuku neku korist, nekada i na način da su mirili pojedine sukobljene strane.*

Ključne riječi: *Bosansko kraljevstvo, velikaši, Ugarska, Despotovina, Osmansko carstvo, Dubrovčani.*

Abstract: *Significant political changes took place in the Bosnian kingdom at the end of the 14th and beginning of the 15th century, which, among other things, had an impact on the economic power of Bosnia itself. Frequent changes on the Bosnian throne weakened the power of the kings, as a result of which the powerful Bosnian nobles came to the fore to the extent that they decided the fate of the Kingdom. There were also internal disturbances in the Bosnian neighborhood, which weakened some medieval states. The rebellions in Hungary, the capture of King Sigismund by the nobles that took place in 1401, briefly weakened the power of the king.*

Internal conflicts in the medieval Serbian state at the beginning of the 15th century caused changes in political orientation. The once strong Ottoman Empire suffered a heavy defeat at the hands of the Mongol leader Timur Lenk. In all this, the people of Dubrovnik tried to preserve their territory. From the internal conflicts in some medieval states, they tried to get some benefit for themselves, sometimes by pacifying some of the conflicting parties.

Keywords: *Bosnian kingdom, nobles, Hungary, Despotovina, Ottoman Empire, Dubrovnik people.*

Uvod

Srednjovjekovne balkanske države ušle su u posljednju deceniju 14. vijeka međusobno zavađene. Svaka od balkanskih država imale su pretenzije jedna prema drugoj. Bosansko kraljevstvo, na početku posljednje decenije 14. vijeka, nastojalo je da očuva postojeće granice. U vrijeme kralja Tvrtka I Bosna je ojačala politički, vojno i ekonomski. U tom periodu Bosansko kraljevstvo je imalo značajan ugled u Evropi. Nakon smrti kralja Tvrtka I, marta 1391. godine, postavilo se pitanje da li u dinastiji postoji neka dosljedna zamjena. Za novog kralja krunisan je Stjepan Dabiša, čovjek u poodmakloj životnoj dobi. U prvim godinama svoje vladavine uspio je da očuva granice Kraljevstva. Uspio je da porazi osmansku vojsku 1392. godine, zahvaljujući tome stekao je ugled među balkanskim državama, tako da Bosna u prvim godinama njegove vladavine nije izgubila ugled koji je imala prije njegovog dolaska na vlast. Krajem 1392. i početkom 1393. godine novi kralj nije bio u mogućnosti da nastavi politiku svog predhodnika, nije uspio da očuva jaku centralnu vlast, a time i da učvrsti granice Bosanskog kraljevstva. U tome su mu najveća prepreka bili bosanski velikaši. Zato Stjepan Dabiša nije mogao u potpunosti voditi uspješnu opštu državnu politiku, već je bio prisiljen da se dodvorava Ugarskoj i Napulju. Više se bavio vanjskom politikom tako da su neki bosanski velikaši odbijali poslušnost i samostalno istupali a da se prije toga nisu konsultovali sa kraljem.

Nakon Kosovske bitke 1389. godine vlast u srednjovjekovnoj srpskoj državi preuzima Stefan Lazarević. On je prihvatio vrhovnu vlast sultana

Baježita I, obavezao se, kao osmanski vazal, da će sa svojim pomoćnim četama učestvovati na strani sultana. Ugarska je tražila svoje interese u Bosanskom kraljevstvu. Ugarski kralj uspio je da sklopi Đakovački ugovor sa bosanskim kraljem. Po ovom ugovoru Bosansko kraljevstvo nakon smrti kralja Dabiše treba da pripadne Ugarskoj. Dok se ugarski kralj bavio Bosnom osmanska vojska je uspjela da zauzme dio Bugarske, a 1394. godine upala je preko Dunava u Vlašku. Vlaški vojvoda je zatražio pomoć od Sigismunda. Ugarski kralj je sa pomoćnim četama ušestvovao u bitci na Rovinama 1395. godine. Hrišćanska vojska uspjela je da nanese poraz osmanском sultanu.

Dubrovčani su tražili svoje interese u Bosni, gledali su da sto više dobiju ustupaka od pojedinih bosanskih velikaša. Pokušali su od braće Sankovića da kupe župu Konavle, a da im za uzvrat plaćaju godišnji danak, daju dubrovačko plemstvo i kuću u Dubrovniku. Jednim vojnim pohodom kralj Dabiša je kaznio Sankoviće, a župa Konavle je podjeljena između Vukovića i Radenovića. Poslije ovog neuspjeha, oko teritorije Sankovića, Dubrovčani su morali da se dodvoravaju i bosanskom i ugarskom kralju.

Političke prilike i odnosi

Krajem 1392. godine ugled Bosanskog kraljevstva počinje da opada. Bosna se približava Ugarskoj, a u toku 1393. godine sklapa nepovoljan Đakovački ugovor.⁶² Neki od moćnih velikaša taj ugovor nisu priznali tako da ga nisu ni potpisali. U toku Jelenine vladavine dolazi do osamostaljenja velikaša koji stvaraju svoje zasebne teritorije i na taj način ponašaju se kao

⁶² Bosanski i ugarski kralj sastali su se u Đakovu u julu mjesecu 1393. godine. Sa bosanskim kraljem je bila kraljica Jelena i velikaši. Ugarski kralj je došao u pratnji čelne gospode Ugarske. Obje strane su ostale dosljedne principu *uti possidetis* - kako tko ima to neka drži. Po tom sporazumu kralj Dabiša zadržao je teritoriju Bosne kakvu je naslijedio od kralja Tvrtka I, šta više Sigismund ga je priznao kao zakonitog kralja Bosne i svojim prijateljem. Po ovom ugovoru Stjepan Dabiša je preuzeo obavezu kojom mu država nakon njegove smrti treba pripasti kralju Sigismundu i to kao pravom i zakonitom vladaru. Također obavezao se da neće pomagati hrvatske i ugarske velikaše, dok će svoje velikaše pozvati na vjernost i vjernu službu spram ugarskog vladara. Sklopivši tako mir na vječna vremena Sigismund je imenovao bosanskog kralja za župana Šomogjskog. (Sima, Ćirković, O Đakovačkom ugovoru, *Istorijski glasnik*, 1-4, Beograd, 1963, 4).

samostalni vladari. Tako slaba centralna vlast omogućila je velikašima da mogu po svojoj volji ubirati carine i sklapati ugovore sa susjedima. Voljom krupne vlastele, vojvode Hrvoja, vojvode Sandalja i kneza Pavla, na prijestolje Bosne krajem maja 1398. godine dolazi kralj Stjepan Ostoja.⁶³ Bosanski kralj je slijedio politiku bosanskih velikaša. Prije dolaska na vlast Ostoje pristalice kraljice Jelene tražile su da se sklone u Dubrovnik. Republika je u odgovaru 21. marta 1398. godine ženi Vukoslava Nikolića i ženi Đurđa Radivojevića pisala da ih ne mogu, pošto u Bosni vlada nesloga, primiti u Ston nego da dođu u Dubrovnik gdje ih mogu primiti i osigurati im zaštitu. Za vrijeme vladavine kralja Ostoje velikaš Radič Sanković dobija slobodu i javlja se kao gospodar Humske zemlje u Primorju. Imao je veliki uticaj na dvoru kralja Ostoje. Njegovu ženu Dubrovčani ispraćaju sve do Cavtata i daju joj poklon u vrijednosti od 100 perpera.⁶⁴ U ovakoj nesigurnoj oblasti neki građani traže od Dubrovnika da ih primi za svoje građane.⁶⁵ Tako je i knez Priboje zamolio Dubrovčane da ga prime kao svog građanina što su ovi i uradili 3. juna 1398. godine. Da bi Ostoja ostao na vlasti morao je svoje protivnike u Humu da ukloni. Neki njegovi protiv-

⁶³ Kralj Ostoja navodi u povelji da je dostojan biti kralj zemljama praroditelja i roditelja svojih. Emir, O. Filipović, *Bosansko kraljevstvo, Historija srednjovjekovne Bosanske države*, Sarajevo, 2017, 157.

⁶⁴ Nikola, Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV siècle*, II, Paris, 1899, 73.

⁶⁵ Dubrovačka Vlada je davala pojedinim istaknutim stanovnicima drugih srednjovjekovnih država svoje građanstvo za njihove zasluge ili onim čije je prijateljstvo smatrala korisnim. Građansko pravo ovih stanovnika zvalo se počasnim. Vlada je od ovih počasnih građana očekivala prijateljsku podršku kada bi to bilo potrebno, a u zamjenu za to pružala je utočište u slučaju potrebe. Ako bi se desilo da oni koji su dobili građanstvo moraju u slučaju rata ili iz nekih drugih razloga napustiti svoje prebivalište mogu slobodno doći u Dubrovnik i iz njega ponovo otići sa svojom imovinom prema svojoj volji, isto kao i bilo koji drugi Dubrovčanin. Drugu, i svakako brojniju grupu čine oni pojedinci koje je dubrovačka Vlada dajući im građanstvo čvršće vezivala za svakodnevne interese grada. To su bili imućniji stanovnici, okretni trgovci i zanatlije. Vlada je odabirala one pojedince čija je djelatnost mogla doprinjeti privrednom razvoju grada. Jovanka, Mijušković, *Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku, Glas Srpske akademije nauka i umetnosti, CCXLVI*, Beograd, 1961, 104-106.

nici su uspjeli da se spase bijegom u Dubrovnik. Republika je u 1398. godine pisala da je Ostoja dobio vlast u Bosni bez velikih poteškoća.⁶⁶

Ugarski kralj nije bio zadovoljan ovakvim razvojem događaja pa je kao glavnog krivca za tako stanje optužio Hrvoja Vukčića Hrvatinića, koji je bio pristalica napuljskog dvora i namjesnik kralja Ladislava u Hrvatskoj. Optuživao je Hrvoja da je saveznik osmanskog sultana kao i da je glavni krivac za upad osmanske vojske u Bosnu u toku 1398. godine. Sigismund je odlučio da kazni ovog velikaša pa je u pomoć pozvao Šibenik i Trogir. Polovinom jula 1398. godine krenuo je sa pomoćnim četama u Donje Krajeve, dolinom rijeke Vrbasa i stigao do vrbaškog grada pokušavajući da ga osvoji. Međutim, sve je ostalo samo na pokušaju tako da se morao povući u avgustu 1398. godine. U tom povlačenju ugarske vojske vojvoda Hrvoje uspio je da zauzme Dubičku župu i pridruži je svojim Donjim Krajevima. Teritorija Dubičke župe ostaje pod njegovom vlašću sve do 1402. godine.⁶⁷ Kod novoizabranog kralja Ostoje Dubrovčani obnavljaju aktivnosti na zadobijanju teritorije oko Slanskog primorja. Kralj je preko Sankovića ponudio Dubrovčanima Primorje.⁶⁸ Dubrovčani su se žalili kralju zbog napada u Bosni na njihove trgovce koji idu s robom. U Bosanskom kraljevstvu početkom 15. vijeka je rastao ugled napuljskog dvora, pa je kralj povećavao pritisak na Dubrovnik. Tokom 1403. godine očekivao se oružani sukob između Dubrovnika i Bosne. Nakon što je kralj Ostoja odbio ponudu Dubrovčana da posjeti knežev dvor, on je zatražio da oni prihvate njegovu vlast, zatim da protjeraju iz Dubrovnika njegove protivnike Pavla Klešića i Pavla Maštrovića, koji su se skonili u Dubrovnik strahujući od kralja.⁶⁹

⁶⁶ Jozsef, Gelcich-Lajos Tallóczy, *Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest, 1887, 117.

⁶⁷ Ferdo, Šišić, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.-1416.)*, Zagreb, 1902, 129.

⁶⁸ Kralj Ostoja je, izadatom poveljom na Usori u Lišnici 15. januara 1399. godine, prodao Dubrovčanima Slansko primorje od Kurila do Stona. Lejla, Nakaš, Drago, Župarić, Ana Lalić, Dženan Dautović, Esad Kurtović, *Codex Diplomaticus Regni Bosnae, Povelje i pisma stare Bosanske države*, Sarajevo, 2018, 231.

⁶⁹ J. Gelcich-L. Tallóczy, *Diplomatarium*, 116.

U slučaju da ne prihvate ove ultimatumе kralj je zaprijetio da će dubrovačke trgovce protjerati a zatim povesti oružani sukob protiv Republike. Dubrovčani su pokušali da preko vojvode Sandalja i Hrvoja umire kralja. Do oružanog sukoba je ipak došlo što će koštati kralja Ostoju prijestolja. Naime, s obzirom da je vojvoda Hrvoje bio uz napuljski dvor, Ostoja je potražio pomoć od Ugarske. Savez sa kraljem Ostojom prihvata ugarski kralj što je stvorilo i veliko nepovjerenje kod Bosanaca. Velika netrpeljivost se proširila na čitavu Bosnu. U takvoj političkoj situaciji većina velikaša je prešla na stranu Hrvoja. Kralj nije uspio da se održi na vlasti iako je iza sebe imao jaku Ugarsku. Hrvoje i kralj Ostoja su pokušali da nađu kompromis, ali do toga nije došlo. Hrvoje je pisao Dubrovčanima, oni mu odgovaraju „da oni razumiju šta on njima piše.“⁷⁰

U takvoj situaciji kralj se odlučio na popuštanje prema Dubrovčanima i Pavlu Klešiću, vratio je oduzetu zemlju i gradove Klešiću koje je uzeo u 1403. godini. Njegov veliki neuspjeh prema Dubrovčanima sve više je uticao na njegov položaj. Ni kralj Ugarske mu nije mogao pomoći zbog zauzetosti na drugim stranama. Našavši se ugrožen sa svih strana kralj je pokušao naći oslonac kod Mlečana. Pokušao je da ih pridobije raznim privilegijama koje im je i ranije obećavao. Na poveljama koje izdaje Mlečanima nema vojvode Sandalja ni Hrvoja, među svedocima su knez Pavle Radenović, vojvoda Vukmir Jurjević, vojvoda Pavle Klešić, vojvoda Radič Sanković i knez Radoje Radosalić.⁷¹ Neslaganje kralja Ostoje sa dvojicom velikaša Sandaljem i Hrvojem izazvat će i njegov pad.

Zemlje u bosanskom susjedstvu krajem 14. i početkom 15. vijeka su bile u sukobima sa osmanskim vojskom. Poslije Kosovske bitke⁷² Srbija je

⁷⁰ Ljubomir, Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, knjiga I/1, Beograd-Sremski Karlovci, 1929, 455.

⁷¹ Šime, Ljubić, *Listine o odnošajih između južnog Slavenstva i Mletačke Republike*, knj. V, Zagreb, 1876, 41.

⁷² Kosovska bitka vođena je 28. juna, na Vidovdan, 1389. godine. U njoj su stradali knez Lazar Hrebeljanović i sultan Murat I. Željko Fajfrić, *Turski sultani*, Sremska Mitrovica, 2008, 35. U Kosovskoj bitci je na strani krstaške vojske učestvovao i bosanski vojvoda Vlatko Vuković. Poslije poraza kneza Lazara neke bosanske plemiće osmanska vojska je odvela u Aziju. O ovim zarobljenicima raspitivao se u Bosni preko Dubrovčana

došla u podređen položaj prema osmanskome sultanu. Na početku 15. vijeka politička situacija u Srbiji nije bila stabilna. Lazarevići su nakon Kosovske bitke prihvatili vazalne odnose prema Osmanskom carstvu. Stefan Lazarević je bio dužan prema sultanu Bajazitu I (1389-1402) da plaća danak i da lično predvodi odrede svoje vojske u sultanovim pohodima. Slično kao i u Bosanskom kraljevstvu i u srednjovjekovnoj srpskoj državi rasla je moć pojedinih oblasnih gospodara. Kada je država došla do vrhunca političke moći pojedine velikaške porodice držale su čitave oblasti na kojima su bili suvereni gospodari. Ti gospodari koji su imali državnice u državi težili su da dođu do što većih političkih položaja tako da bi mogli učestvovati u donošenju presudnih odluka koje je donosio tadašnji vrh srednjovjekovne srpske države.⁷³

Tako su Brankovići krenuli suprotnim putem od Lazarevića, njihovo odbijanje da prime vazalne odnose prema osmanskome sultanu rezultiralo je i njihovim porazom 1395. i 1396. godine, i pri tome su im oduzeti posjedi.⁷⁴ Ipak, jedan dio tih posjeda je ostavljen Brankovićima, dok je drugi dio dat Lazarevićima.⁷⁵ Nasljednici Vuka Brankovića izmjenili su tako stanje tek 1402. godine, kada su uspjeli da vrate jedan dio posjeda.

U toku 1402. godine desio se značajan događaj poslije kojeg se srednjovjekovna srpska država privremeno oslobodila od uticaja osmanske vlasti. Na tada moćno Osmansko carstvo napao je mongolski vođa Timur Lenk. Osmanski emiri koji su bili nezadovoljni politikom sultana Bajezita prelazili su na stranu mongolskog vođe. Do velike i presudne bitke došlo je 28. jula 1402. godine kod Angore. U ovoj bitci osmanski sultan Bajazit I je bio zarobljen i odveden u ropstvo. Na strani sultana učestvovao je i Stefan

1403. godine. Medo Pucić, *Spomenici srpski*, knj. I, Beograd, 1858, 46. Naslednik Lazarov je bio Stefan rođen oko 1370. godine. Poslije ove bitke došlo do otimanja teritorije između kralja Ugarske i osmanskog sultana. Konstantin Jireček, *Istorija Srba, Prva knjiga do 1537. godine*, Beograd, 1952, 328.

⁷³ Stanoje, Stanojević, *Istorija srpskoga naroda*, Beograd, 1926, 202.

⁷⁴ Mihailo, Dinić, *Srpske zemlje u srednjem veku*, Beograd, 1978, 160.

⁷⁵ Tako je Stefanu dodjeljen rudnik Brskovo. Od Stefana Dubrovčani traže povećanjem da obnovi ranije povlastice trgovcima i da isplati raniji dug. Lj. Stojanović, *Povelje i pisma*, 186, 187.

Lazarević, prema hroničarima tog vremena on se zadnji povukao sa bojišta. Prilikom povlačenja Stefan je došao u Konstantinopolis kod bizanskog cara Jovana VII gdje mu je ovaj dodjelio, avgusta 1402. godine, titulu despota, a njegova država od tada nosi naziv Despotovina. Za vrijeme boravka u bizantskoj prijestolnici vraća se i Đurađ Branković tako da je došlo do neslaganja između Stefana i Đurđa. Bojeći se da mu Đurađ Branković, koji je bio sestrčić Stefanov, pomoću Sulejmana sina Bajezitova ne otme dio posjeda, Stefan ga je pritvorio u Konstantinopolisu. Nakon kraćeg vremena Đurađ je uspio da pobjegne Sulejmanu, dok je despot Stefan Lazarević nakon povratka u Despotovinu tražio saveznika u Ugarskoj. U toku 1403. godine sklopio je savez⁷⁶ sa ugarskim kraljem i postao vazal Ugarske. Kao nagradu dobio je Beograd, koji je ujedno postao i prijestolnica Despotovine, sa Mačvom do kraja svog života. Pored ovog poklonio mu je Sigismund i dio Satmarske županije - područje bogato srebrenim i zlatnim rudama. Za uzvrat je dužan da se odazove na svaki poziv Sigismunda i da sa svojim pomoćnim četama učvstvuje na strani ugarskog kralja. Tako Dubrovčani pišu 1405. godine da je despot u velikoj slozi i jedinstvu sa ugarskim kraljem.⁷⁷ Zahvaljujući ovom savezu Stefan je uspio da porazi Brankovića⁷⁸ i sklopi s njima povoljan mir. Velike aspiracije despot je imao i prema Bosanskom kraljevstvu.

⁷⁶ Do prvih pregovora oko saveza dolazilo je i ranije krajem 14. vijeka, zbog neslaganja jednog dijela vlastele koja je bila na strani sultana Bajezita I, ali ti pregovori nisu uspjeli. Jovanka Kalić, Veliki preokret, u: *Istorija srpskog naroda, knjiga II*, Beograd, 1982, 70.

⁷⁷ Lj. Stojanović, *Povelje i pisma*, 385.

⁷⁸ Prilikom sukoba Lazarevića i Brankovića u Despotovini su stradali Dubrovčani, a imovina im je bila opljačkana. Nekoliko dubrovačkih trgovaca je poginulo. U dubrovačkoj Vladi je raspravljano o pismu koje treba uputiti osmanskim predstavnicima o trgovcima koji su izginuli. „*de faciendo mentionem in literis mittendis Passait Turcho exitendi ad partes Sclavonije, de morte civium nostrum in Sclavonija per exercitum turhorum*“. Državni arhiv u Dubrovniku, *Reformationes*, XXXII, fol. 130, (11. XII 1402.). U dubrovačkoj Vladi je o odnosima sa Despotovinom raspravljano i u oktobru 1403. godine, kada je u prijedlogu iz juna, traženo da dubrovački trgovci mogu nesmetano putovati u Despotovinu. Ref. XXXII, fol. 169, (19. X 1403.).

Osim Despotovine, koja je imala veliki uticaj na politička zbivanja u Bosni, značajnu ulogu imala je Ugarska i Dubrovačka Republika. Nakon dolaska na vlast kralja Sigismunda (1387-1437) uticaj Ugarske se sve više ispoljavao na političke prilike u Bosanskom kraljevstvu. Nakon smrti kraljice Marije, žene kralja Sigismunda, politička moć kralja je u opadanju. Među uticajnim krugovima u Ugarskoj su smatrali da je nakon smrti žene Sigismund izgubio pravo na Kraljevstvo. Da bi popravio svoj ugled Sigismund je uputio pismo Dubrovčanima krajem 1395. godine u kome je zahtijevao da mu Vlada u Dubrovniku da pismene garancije na vjernost ugarskoj kruni. Ovaj zahtjev kralja, dubrovačka Vlada je prihvatila 20. februara 1396. godine, da bi se nakon kraćeg vremena i zaklela kralju na vjernost, „*tactis corporaliter sacrosanctis scripturis*.“ Nakon toga ugarski kralj je imao obavezu da Dubrovčanima potvrdi sve privilegije koje su imali od njegovih predhodnika.⁷⁹ Tako je Vlada u Dubrovniku pisala u julu 1396. godine trgovcu Tomku Lefkoviću, koji je bio konzul u Sremskoj Mitrovici, da privilegije i povelje koje su dobili od kralja Ugarske stavi trgovcima na uvid i da kopije tih povelja pošalje u Dubrovnik. Nakon ovakvog stava prema Dubrovčanima Ugarska doživljava jedan veliki poraz od strane Osmanskog carstva 25. septembra 1396. godine u bitci kod Nikopolja.⁸⁰ Nakon poraza ugarski kralj je uspio da se prebaci do Crnog mora, a nešto kasnije je zahvaljujući mletačkim brodovima stigao do Dubrovnika.

Osmanska vojska je poslije pobjede nad Ugarskom opljačkala Sremsku Mitrovicu, a tom prilikom je stradalo nekoliko dubrovačkih trgovaca. Dubrovčani su se žalili u septembru 1397. godine na Osmanlije da su na njih primjenili jednu vrstu represalija na principu kolektivne odgovornosti za nečiji prekršaj. Takav oblik odgovornost predstavljao je smetnju za razvitak trgovine. Osmanlije su primjenjivale represalije zbog sukoba oko otkupa francuskih zarobljenika koje je osmanska vojska odvela u Anadoliju poslije Nikopoljske bitke 1396. godine.⁸¹

⁷⁹ J. Gelcich, L. Tallóczy, *Diplomatarium*, str. 717.

⁸⁰ F. Šišić, *Hrvoje*, str. 109.

⁸¹ Ivan, Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, Posebna izdanja, Srpska akademija nauka, knj. 200, Beograd, 1952, 18. Dubrovčani su molili kneza Stefana da se

Dubrovčani su se žalili i kralju Sigismundu na njegove podanike da su napadali dubrovačke brodove koji su plovili prema Mletačkoj Republici. Posebno su se žalili na trogirske pljačkaše koji su opljačkali srebro. Kralj je morao da izvrši pritisak na Trogir tako da su prestavnici Trogira posjetili Republiku i tom prilikom obećali da će im štetu nadoknaditi. Dubrovačka Vlada je iskoristila priliku da im uruči pismo koje im je uputio Sigismund povodom njihovog protesta.⁸² Nakon što je bio poražen kod Nikopolja, iako mu je bio ugled opao, Sigismund je i dalje imao velike pretenzije prema Bosni. Napao je Bosnu 1398. godine a jedini razlog za to bilo je to što je Bosna podržavala napuljski dvor.⁸³ Dubrovčani su bili dobro obavješteni o ovom napadu, i namjeravali su da upute poslanstvo ugarskom kralju kako bi ga obavijestili o protjeranoj vlasteli iz Splita, koju su oni su ih prihvatili i posudili im 500 dukata. Kako je ugarski kralj bio poražen i morao se povući iz Bosne slanje poslanstva je odgođeno. Tek 15. oktobra 1398. godine poslato je poslanstvo koje je stiglo kralju početkom novembra i trebalo je da ga obavjesti o prognanim Splićanima i šteti koju je dubrovačkim trgovcima nanio duka Sanseverina.⁸⁴

Ugarski kralj je bio nezadovoljan ponašanjem Bosanaca, a oni su koristili svaku priliku da zaposjednu dio teritorije koje je držao kralj Tvrtko I.

zauzme za njihove trgovce koje su osmanske vlasti nevine zatvorile. Lj. Stojanović, *Povlje i pisma*, str. 183.

⁸² J. Gelcich-L. Tallóczy, *Diplomatarium*, str. 712.

⁸³ S. Ćirković, Sima Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd, 1964, 193.

⁸⁴ Galija Vincilaja duke Sanseverina, kojom je upravljao Frančesko Martinov iz Napulja zaplijenila je 15. decembra 1397. godine jedan dubrovački brod. Tu je bilo raznovrsne robe: srebra, zlata, voska, kože, ulja u vrijednosti od 18.000 dukata koju su dubrovački trgovci uputili u Veneciju. Ova roba je umjesto u Veneciju stigla u Tarent. Dubrovački poslanik Žore Palmotić je u Ugarskoj boravio krajem decembra 1397. godine. Dubrovačka Vlada mu je dala upute da traga za kraljem Ugarske sve dok ga ne pronađe. Dubrovčani su ipak na kraju uspjeli dio sredstava da vrate zahvaljujući kralju Sigismundu koji je uputio napuljskom dvoru fra Lovru Menčetića koji je izdejstvovao kod Napulja da polovinu opljačkane sume od 9000 dukata nadoknadi sledećih devet godina isplaćujući svake godine po 1000 dukata u novcu, žitu ili nekoj drugoj robi. Ostatak od 9000 dukata tebao je da nadoknadi Sanseverina koji je i načinio štetu. (J. Gelcich- L. Tallóczy, *Diplomatarium*, 719).

Prilika im se ukazala 1401. godine kada su nezadovoljni ugarski velikaši zatvorili kralja Sigismunda. Naime, ugarski velikaši su 28. aprila 1401. godine uhapsili kralja Sigismunda, koji se upravo aprila mjeseca vratio iz Češke. Vladavinu u ime „svete krune“ preuzeo je savjet barona. Feudalci su tražili od uhapšenog kralja da otpusti strance iz državne službe. Nakon što je on to odbio oni su ga ukonili sa prijestolja Ugarske. Postavljalo se pitanje koga će postaviti za ugarsko prijestolje. Jedni velikaši su predlagali za novog kralja Ladislava Napuljskog, drugi su predlagali Poljskog kralja Vladislava II Jagelovića. Bilo je i onih koji su predlagali Vilhelma Habzburškog. Veliku neslogu između ugarskih velikaša iskoristio je Nikola Gorjanski. On se na početku pridružio velikašima, sklopio sa njima sporazum da vrate Sigismunda na vlast, a da će za uzvrat dobiti amnestiju, da će kralj ispuniti njihov zahtjev da otpustiti strance sa visokih državnih položaja i da će najveće državne položaje dati njima. Nakon što se ugarski kralj oslobodio zarobljeničtva prekršio je svoje obećanje u pogledu stranaca. Sigismund je uspio da prisili velikaše da u slučaju njegove smrti na ugarsko prijestolje dovedu austrijskoj vojvodi Alberta IV Habzburškog. Ovakva pitanja Sigismund je pokušao regulisati bez Sabora, pa je na kraju izgubio povrenje velikaša. Krupna vlastela se ponovo okupila u Velikom Varadinu krajem decembra 1402. godine, tražeći da Sigismund odstupi s prijestolja. Tom prilikom pozvali su Ladislava Napuljskog da preuzme krunu. Velikašima su se pridružili crkvena i svjetovna aristokratija te mase nižeg plemstva. Međutim, ni ovo okupljanje pobunjenika nije uspjelo. Na kraju većina pobunjenika se pokorila Sigismundu. Da bi smirio situaciju Sigismund je proglasio amnestiju.⁸⁵

Iskorivši ovakvu situaciju, pobunu ugarskih velikaša, Bosanci su uspjeli su da nametnu vlast Zadru, a od maja 1402. godine i ostalim dalmatinskim gradovima. Ugarski kralj u ovakvoj prilici se plašio i za Dubrovnik pa je tamo poslao poslanstvo, zahtjevajući da Dubrovčani iskažu vjernost ugarskoj kruni.⁸⁶ Dubrovčani su mu ostali vjerni što nije bio slučaj sa osta-

⁸⁵ Petar, Rokan, Zoltan, Dere, Tibor, Pal, Aleksandar, Kasat, *Istorija Mađara*, Beograd, 2002, 129.

⁸⁶ S. Ćirković, *Istorija*, 197.

lim teritorijama na kojima je imao svoju vlast. Kapetan ostrva Mljeta Novak pripremao se da daruje lađe kralja Ladislava Napuljskog kojima je komandovao admiral Aldemarisko i kada budu stigle lađe na ostrvo da podigne drugu zastavu od one koju ima Dubrovnik. Ovakvim postupanjem on je povrijedio pravo Dubrovnika nad ostrvom pa je prognan sa ostrva novembra 1402. godine. Malo vijeće je bilo prema sudijama, koji su znali za ovaj događaj, rigorozno, pa je između ostaloga bio zatvoren i sudija Antonije. Ostrvo Lastovo, kojem je prijetila opasnost od napuljskog dvora, je o ovim prilikama obavjestilo Dubrovnik. Vlada im je preporučila 7. marta 1403. godine da se pobrinu za spašavanje stanovništva, da paze da neko sa ostrva ne ode na pregovore i da se ne podigne druga zastava. U slučaju da se galije približe ostrvu da postupe kako je najbolje.⁸⁷

Vjernost Dubrovnika prema kralju Ugarske u Bosni je prihvaćena kao zakletva protiv bosanskog kralja. U pismu koje je upućeno vojvodi Hrvoju 13. maja 1402. godine Dubrovčani su se zakleli da će davati dohodak ugarskom kralju, a da su njima ugarski poslanici obećali poštovanje svih zakona i slobodu koju su imali Dubrovčani za vrijeme ranijih ugarskih kraljeva. Protiv Bosne poslanici nisu ništa tražili znajući dubrovačku vjernost i želju da poštuju ugovore i prijateljstvo s Bosnom. U 1403. godini došlo je do rata između Bosne i Dubrovnika.⁸⁸ Za vrijeme ovog rata Dubrovčani su održavali veze sa Sigismundom. Pismom su ga obavjestili o šteti koju im nanose Bosanci. Pismo je trebalo da ponese Mihailo Okruljić koji bi neko vrijeme boravio na dvoru i ponašao se prema upustvima koje mu budu dali. Dubrovnik je bio razočaran postupkom ugarskog kralja. Naime, ugarski kralj se krajem 1403. godine, uz posredovanje mačvanskog bana Ivaniša Morovića, izmirio sa kraljem Ostojom. Tom prilikom je prihvatio Ostojino ubjeđenje da je Dubrovnik kriv za rat zbog pružanja utočišta bosanskim odmetnicima. Ostojino podčinjavanje Ugarskoj je dobro došlo Sigismundu da popravi svoj ugled.

⁸⁷ J. Gelcich, L. Tallóczy, *Diplomatarium*, 726.

⁸⁸ S. Ćirković, *Istorija*, 199.

Zaključak

U posljednjoj deceniji 14. vijeka Bosansko kraljevstvo i susjedne zemlje bili su zahvaćeni ratnim sukobima. Osim toga veliku štetu nanosili su im i česti unutrašnji nemiri koji su bili uzrok slabljenja centralne vlasti. Velika prijetnja za Bosnu i susjedne zemlje dolazila je od strane Osman-skog carstva. Nakon Nikopoljske bitke 1396. godine ugarska vojna moć opada u Evropi. Posljedica tog poraza osjetila se na početku 15. vijeka, pobunom ugarskih velikaša, kada su pobunjenici uspjeli da zarobe kralja Sigismunda, nakon čega su mu postavljali određene uvjete za oslobađanje iz ropstva. Jedan od tih uvjeta bio je da se stranci otpuste iz državne službe. Zahvaljujući Nikoli Gorjanskom Sigismund se uspio osloboditi iz zarobljeništva. Nakon toga kralj pregovorima umiruje velikaše, tako da se Ugarska nakon Angorske bitke uspjela privremeno osloboditi od pritiska Osmanskog carstva.

Na početku posljednje decenije 14. vijeka bosanski kralj je sklopio Đakovački ugovor sa ugarskim kraljem. Ugovor je bio nepovoljan za Bosnu. Neki velikaši su odbili da ga prihvate. Zahvaljujući slaboj centralnoj vlasti, posebno u vrijeme vladavine kraljice Jelene, velikaši u Bosni su ojačali tako da su stvorili sebi zasebne teritorije, na kojima su se ponašali kao pravi gospodari. Uticali su i na izbor novog bosanskog kralja. Ugarski kralj Sigismund je optuživao pojedine bosanske velikaše da su glavni krivci za loše stanje u Bosni. Optuzio je vojvodu Hrvoja da je glavni krivac za upad osmanske vojske u Bosnu na kraju 14. vijeka, i odlučio da ga kazni napadom na Donje Krajeve. Taj vojni pohod nije dao očekivane rezultate, pa se ugarska vojska povukla iz Bosanskog kraljevstva.

Dubrovčani su na samom kraju 14. vijeka od novog kralja Bosne tražili da im ustupi Slansko primorje. Prvo su pokušavali preko velikaša da ostvare svoj cilj. Zbog velikog pritiska velikaša kralj Ostoja je izdao povelju kojom je Dubrovniku ustupio primorje od Kurila do Stona. Zahvaljujući unutrašnjim nemirima u Ugarskoj Bosanci su uspjeli da nametnu vlast Zadru i ostalim dalmatinskim gradovima. Koliko je u Ugarskoj bila po kralja složena situacija svjedoči i podatak da je kralj Sigismund poslao poslan-

stvo u Dubrovnik kako bi Dubrovčani iskazali vjernost ugarskoj kruni. U Bosni je to prihvaćeno kao da se Dubrovnik zakelo protiv bosanskog kralja. Dubrovčani su uputili pismo jednom od najmoćnijih bosanskih velikaša u kome su ga obavijestili o vjernosti prema ugarskoj kruni. Tom prilikom su i obavijestili bosanskog velikaša da poštuju ugovore i prijateljstvo s Bosnom.

Srednjovjekovna srpska država oslobodila se uticaja Osmanskog carstva nakon Angorske bitke. Međutim, na početku prve decenije 15. vijeka dolazi do sukoba između oblasnih gospodara Brankovića i Lazarevića. Da bi ojačao Despotovinu, naziv srednjovjekovne srpske države od avgusta 1402. godine, Stefan Lazarević mijenja političku orijentaciju, okreće se prema Ugarskoj, zbog čega od ugarskog kralja dobija Mačvu i Beograd sa okolinom. Tako da je Beograd od 1403. godine postao prestolnica Despotovine. Česti sukobi u prvoj deceniji 15. vijeka iscrpjeli su pojedine balkanske države - vojno i ekonomski. Tako iscrpljene doživljavale su od Osmanlija česte vojne poraze, prvo Bosna a nešto kasnije i Ugarska.

CIRCUMSTANCES IN BOSNIA AND NEIGHBORING COUNTRIES AT THE END OF THE 14TH AND AT THE VERY BEGINNING OF THE 15TH CENTURY

Conclusion

In the last decade of the 14th century, the Bosnian kingdom and neighboring countries were engulfed in war conflicts. In addition, frequent internal disturbances caused great damage to them, which were the cause of the weakening of the central government. A major threat to Bosnia and neighboring countries came from the Ottoman Empire. After the Battle of Nicopolis in 1396, Hungarian military power declined in Europe. The consequences of that defeat were felt at the beginning of the 15th century, with the rebellion of the Hungarian nobles, when the rebels succeeded in capturing King Sigismund, after which they set certain conditions for his release

from slavery. One of those conditions was that foreigners should be dismissed from the civil service. Thanks to Nicholas II Garai, Sigismund managed to free himself from captivity. After that, the king pacified the nobles through negotiations, so that after the Battle of Angora, Hungary was able to temporarily free itself from the pressures of the Ottoman Empire.

At the beginning of the last decade of the 14th century, the Bosnian king concluded the Djakovica Treaty with the Hungarian king. The treaty was unfavorable for Bosnia. Some nobles refused to accept him. Thanks to the weak central government, especially during the reign of Queen Jelena, the nobles in Bosnia became stronger so that they created separate territories for themselves, where they behaved like real masters. They also influenced the election of the new Bosnian king. The Hungarian king Sigismund accused certain Bosnian noblemen of being the main culprits for the bad situation in Bosnia. He accused Duke Hrvoje of being the main culprit for the incursion of the Ottoman army into Bosnia at the end of the 14th century, and decided to punish him with an attack on Donji Kraji. That military campaign did not give the expected results, so the Hungarian army withdrew from the Bosnian Kingdom.

At the very end of the 14th century, the people of Dubrovnik asked the new king of Bosnia to cede the Slano coast to them. First, they tried to achieve their goal through the noblemen. Due to great pressure from the nobles, King Ostoja issued a charter by which he ceded the coast from the Kuriles to Ston to Dubrovnik. Thanks to the internal unrest in Hungary, Bosnians managed to impose their rule on Zadar and other Dalmatian cities. How complicated the situation was for the king in Hungary is evidenced by the fact that King Sigismund sent a mission to Dubrovnik so that the people of Dubrovnik would show their loyalty to the Hungarian crown. In Bosnia, it was understood as if Dubrovnik had sworn against the Bosnian king. The people of Dubrovnik sent a letter to one of the most powerful Bosnian dignitaries in which they informed him of their loyalty to the Hungarian crown. On that occasion, they informed the Bosnian nobleman that they respect the treaties and friendship with Bosnia.

The medieval Serbian state freed itself from the influence of the Ottoman Empire after the Battle of Angora. However, at the beginning of the first decade of the 15th century, there was a conflict between the regional lords Branković and Lazarević. In order to strengthen Despotovina, the name of the medieval Serbian state from August 1402, Stefan Lazarević changed his political orientation, turned towards Hungary, which is why he received Mačva and Belgrade with its surroundings from the Hungarian king. So, since 1403, Belgrade became the capital of the Despotovina. Frequent conflicts in the first decade of the 15th century exhausted individual Balkan states - militarily and economically. Thus exhausted, they experienced frequent military defeats from the Ottomans, first Bosnia and a little later Hungary.



Spomenik bosanskom kralju Tvrtku I Kotromaniću, postavljen u Tuzli 2012.